

Yapısal Metin Analizinde: Analiz Düzlemleri

Rıza FİLİZOK

Yapısal metin analizinde, bir metnin çeşitli düzlemlerden oluştuğu varsayılır. Metin analiz edilirken bu düzlemler ayrı ayrı incelenir, daha sonra aralarındaki ilişki çözümlenerek derin yapıya ulaşılır.

Yapısalcıların bu yaklaşımı bir bakıma tıpçıların anatomi incelemelerine benzer: Bilindiği gibi tıpçılar, insan vücudunu, önce kemik sistemi, kas sistemi, dolaşım sistemi, sinir sistemi, solunum sistemi gibi düzlemlere ayırırlar, sonra bu sistemler arasındaki ilişkileri incelerler. Yapısal metin analizinde de bir metin benzer şekilde önce çeşitli düzlemlere ayrılır, sonra düzlemler arasındaki ilişkiler kavranarak metnin derin yapısı tespit edilir.

Aşaıda Algirdas Julien Greimas ile Joseph Courtes tarafından belirlenen **metin analiz düzlemlerinin** bir tablosunu sunuyoruz. Bu düzlemleri bütünlüğü içinde görüp kavramanın yapısal metin analiz yöntemini öğrenmek isteyenlere kolaylık sağlayacağını düşünüyoruz.

Greimas'a göre bir metnin analiz düzlemleri şunlardır:

Bir metinde iki temel düzlem vardır:

- 1) **Anlambilimsel ve tahkiyesel yapı düzlemi:** (Structures sémio-narratives): Metnin en soyut düzlemidir. Gösterge bilimsel ve tahkiyesel gramer olarak ortaya çıkar. Bu düzlem kendi içinde ayrıca iki tabakaya ayrılır:
 - a) **Derin düzlem:** Derin düzlem, kendi içinde iki tabakaya ayrılır:
 1. Temel söz dizimi
 2. Temel anlam bilimi
 - b) **Yüzeysel düzlem:** Yüzeysel düzlem, kendi içinde iki tabakaya ayrılır:
 1. Tahkiye söz dizimi
 2. Tahkiye anlam bilimi
- 2) **Söylemsel yapı (Structures discursives) düzlemi:** Metnin daha somut olan düzlemidir. Bu düzlem kendi içinde ayrıca iki tabakaya ayrılır:

- a) **Söylem söz dizimi** (syntaxe discursive):
Söylemleştirme düzlemidir. Başlıca elementleri zaman, mekan ve kahramanlardır.
- b) **Söylem anlam bilimi**: Temalandırma ve figürlendirmeyi içine alır.

Bütün bu düzlemleri bir tablo halinde şöylece gösterebiliriz:

ANALİZ DÜZLEMLERİ (Parcours Generatif)		
	Söz dizimi Unsurları (Composante syntaxique)	Anlam bilimi Unsurları (Composante semantique)
Gösterge bilimsel Ve Tahkiyesel Yapı (Structures semio-narratives)	DERİN DÜZLEM	TEMEL SÖZ DİZİMİ Syntaxe fondamentale
	YÜZEYSEL DÜZLEM	TAHKİYE SÖZ DİZİMİ Syntaxe narrative de surface)
Söylemsel Yapı (Structures discursive)	SÖYLEM SÖZ DİZİMİ (Syntaxe discursive) Söylemselleştirme ↓ Zamanlandırma (temporalisation) ↓ Mekanlandırma (spatialisation) ↓ Kahramanlandırma (actorialisation)	SÖYLEM ANLAM BİLİMİ (Semantique discursive) *Temalandırma (Thematisation) *Figürlendirme (figurativisation)

Yapısal metin analizi, yukarıda yer alan bu düzlemlerin araştırılmasından ibarettir. Metin analizi, bu düzlemleri inceleyerek anlamı yaratan yapılanma biçimlerini, kurallarını anlam tutarlılıklarını ortaya koyar.

Yukarıdaki tablo Greimas ve Courtes tarafından geliştirilen yapısal metin analizinin bütün temel öğelerini içermektedir. Dolayısıyla bu yöntemi öğrenmek isteyenler için yukarıdaki tablo, bir yol haritası değerindedir. Ancak bu yol, sanıldığından uzun bir yoldur:

Greimas tarafından ortaya konulan bu yöntem, son yüzyılda dil biliminin, gösterge biliminin kazançları üzerinde yükselmektedir, yani birçok teoriyi ve tekniği içermektedir. Dolayısıyla Greimas'ın yönteminin kullanılması, sadece bu düzlemlerin kabaca kavranmasıyla mümkün olamamaktadır. Okuyucularımızın bu noktada dikkatli ve sabırlı olmaları gerekmektedir.

Yurdumuzda henüz yukarıda gösterdiğimiz düzlemleri bir bütün halinde ve teorisiyle ele alan bir yayın bulunmamaktadır. Filolojilerimiz tarafından neşredilen pek çok yazı, yukarıdaki düzlemlerin birisini, yahut birkaçını ele alan yazılardır. Bütünlük gösteren birkaç yazı ise bize yöntemin teorik temellerini vermekten uzaktır. Bundan dolayı, yönteme ilgi duyan okuyucularımızın konuyu bütünlüğüyle kavramak için yayın hayatımızda buldukları yazıları okurken yukarıdaki tabloyu göz önünde bulundurmalarında büyük fayda görüyoruz. Yapısal metin analizi yolunda ilerlemek isteyen okuyucuların ayrıca dil bilimi ve gösterge biliminden gelen ve bu yöntemde kullanılan bazı tekniklere ilgi duymaları gerekmektedir.

Metin analizinin bu düzlemleri hakkında ve bu yöntemi kullanmak için gerekli olan bazı teknikler konusunda ileride sitemizde yeni yayınlar bulacaksınız.

© <http://www.ege-edebiyat.org>